

ЕЛИАС КАНЕТИ ИСАК БАБЕЛ

Превод от немски: Венцеслав Константинов, 1980

chitanka.info

Голямо място в спомените ми за Берлин заема Исак Бабел. Той едва ли остана там дълго, но имам чувството, че съм се срещал с него всеки ден в продължение на седмици, че сме прекарвали заедно часове наред, макар и не винаги в разговор. Бабел толкова ми харесваше, повече от всички неизброими хора, на които се натъквах тогава, че е завладял паметта ми, сякаш тя самата би искала да му посвети всеки един от моите деветдесет берлински дни.

Бабел идваше от Париж, където жена му, художничка, бе взимала уроци при Андре Лот. Обиколил бе различни места във Франция. Френската литература бе за него обетована земя — Мопасан той смяташе за своя истински учител. Горки го беше открил и се застъпваше за него; дал му бе напътствия по тъй умен и прозорлив начин, че не би могло да се желае повече — с разбиране за възможностите му той му бе отправил критика, но не самолюбива, а съобразена с НЕГО, не със себе си, сериозна и без подигравка; Горки добре бе преценял колко е лесно да се унищожи един по-млад, неизвестен човек, който още не може да знае какво носи в себе си.

Исак Бабел бе дребен, набит мъж с много кръгло лице, на което веднага се открояваха дебелите лещи на очилата. Може би на тях се дължеше, че и очите му, винаги широко отворени, изглеждаха особено кръгли и ококорени. Щом той се появеше, и човек се усещаше начаса забелязан и сякаш в отплата за вниманието, си казваше, че на вид той е по-скоро широкоплещест и силен, а не слабоват, както навярно би отговаряло повече на очилата.

Вечерта, когато видях Бабел за първия път, в предната зала на „Шванеке“, една голяма компания се бе разположила на дълга маса. Аз бях дошъл късно и боязливо бях седнал в самия край, близо до вратата, на ръба на стола, сякаш готов всеки миг да си тръгна и да изчезна.

Но тази вечер придоби за мен съвсем особено значение: тогава за първи път се появи Бабел. Той не се отличаваше с нищо от онова, което спадаше към атмосферата на „Шванеке“: не разиграваше никаква измислена роля; макар и привлечен от Берлин, не беше „берлинчанин“, подобен на другите, а по-скоро „парижанин“. Животът на знаменитостите не го интересуваше повече от този на останалите, а може би дори още по-малко. Той се чувстваше неловко в кръга на прочути личности и гледаше да се отскубне от тях; това бе причината, задето се обърна към единствения човек на масата, който бе

неизвестен и чието място съвсем не бе там. Този човек бях аз и увереността, с която той от пръв поглед определи това, говори за неговата проникателност и за непоколебимата проясненост на житейския му опит.

Бабел беше много любознателен, искаше да види всичко в Берлин, но „всичко“ означаваше за него хората, и то дори от всякакъв вид, не само онези, които посещаваха артистичните и скъпи заведения. Най-много обичаше да ходи в „Ашингер“ — по-късно двамата седяхме там един до друг и дълго сърбахме грахова супа. С кръглите си очи зад твърде дебелият стъкла на очилата той съзерцаваше хората около нас, всеки поотделно, всички заедно, и не можеше да им се насити. Изпитваше досада, че супата е свършила, искаше му се чинията да е непресушила, защото единственото му желание бе да гледа и пак да гледа, а тъй като хората бързо се сменяха, имаше какво да се види. През живота си не съм срещнал другиго, който да наблюдава с такова напрежение, при това той оставаше напълно спокоен, само изразът на очите непрестанно се менеше от движението на скулите. Той не отхвърляше нищо при гледането, защото към всичко се отнасяше еднакво сериозно, най-обикновеното, както и най-необикновеното имаше за него значение. Скука изпитваше само сред прахосниците в „Шванеке“ или „Шлихтер“. Ако аз седях там и Бабел влезеше, той ме намираще с поглед и се настаняваше близо до мен. Ала не оставаше задълго там и много скоро казваше: „Да вървим в «Ашингер»!“ И сред каквито и хора да се намирах, аз смятах за най-голяма чест в Берлин това, че той ме взимаше със себе си, ставах и тръгвах.

Навярно двамата си приличахме в едно нещо, което никога не назовавахме, но сега то винаги изниква в съзнанието ми, щом помисля за Бабел. То може да се изрази с думата „учене“. И двамата бяхме изпълнени с достойнството на ученето. Поради ранното отдаване на ученето и дълбокото уважение към него се бе пробудил духът на Бабел, както и моят. Но Бабел се бе посветил изцяло на изучаването на хората, без да има нужда за това от някакъв претекст — да речем, разширяването на известна област от знанието или пък определена полза, цел, намерение. По онова време аз също се посветих сериозно на изучаването на хората и оттогава съм прекарал по-голямата част от живота си в това да ги проумея. Някога все още трябваше да си казвам, че го върша заради опознаването на едно или друго, което ме

интересува. Но когато рухнаха всички претексти, остана ми само един: ОЧАКВАНЕТО. За мен беше важно хората, а и аз самият да станем по-добри, за тази цел обаче трябваше да придобия най-точни познания за всеки един от тях. С огромния си житейски опит, макар да бе само с единадесет години по-възрастен от мене, Бабел бе оставил отдавна зад гърба си този етап — неговото желание хората да станат по-добри не служеше като претекст за тяхното опознаване. Чувствах, че у него това желание е тъй неутолимо, както и у мене, но то никога не го подвеждаше към самозаблуди. Човекознанието му не зависеше от това дали го радва, измъчва или сломява — той трябваше да изучи хората.

* * *

След дълъг престой в чужбина Бабел се завръщаше в Русия и бе спрял за малко в Берлин. Мисля, че бе пристигнал в края на септември и остана там действително не повече от две седмици. От двете книги, които го бяха направили прочут — „Конармия“ и „Одески разкази“, излезли на немски в „Малик Ферлаг“, — аз бях чел втората нееднократно. За Одеса бях чувал още като дете, името на този град стигаш до най-ранната фаза на моя живот. Черно море аз смятах за мое, макар да го бях опознал само за няколко седмици във Варна. Колоритът, необуздаността и силата на Бабеловите одески разкази сякаш се подхранваха от собствените ми детски спомени; без да съзнавам, при него бях открил естествената столица на онзи по-малък град в долното течение на Дунава и бих сметнал за уместно, ако тази Одеса бе възникнала край дунавското устие. Тогава славното пътешествие, изпълващо бляновете не детството ми, щеше да се извършва надолу и нагоре по реката, от Виена до Одеса и от Одеса до Виена, а Русчук, който бе разположен далече долу, би заел истинското си място по този маршрут.

Бабел разпалваше любопитството ми, сякаш произлизаше от същата онази област, на която принадлежеше половината ми сърце. Само един град, разтворен към света, ми бе свиден. Подобен град беше и Одеса. Бабел я усещаше в разказите си по същия начин. В дома на моето детство всички прозорци гледаха към Виена. Ето че на противоположната страна сега бе отворен прозорец и към Одеса.

Бях му признал, че още нищо не съм публикувал. „Няма значение — бе казал той, — и това ще стане достатъчно рано.“ Сякаш да си публикувал вече бе по-скоро срамно. Мисля, че той се сближи с мене, понеже усещаше смущението ми пред известни личности. Пред него говорех малко, още по-малко, отколкото пред другите. Той също не бе приказлив, предпочиташе да наблюдава хората: словоохотлив ставаше в мое присъствие само когато станеше дума за френската литература. Стендал и Мопасан той обожаваше повече от всичко. Мислех, че ще чуя от устата му немалко за великите руски писатели, но за него те навярно бяха прекалено самопонятни, а може би му изглеждаше самохвалство да се разпростира върху литературата на собствената си страна. А може би имаше и нещо друго, може би той се боеше от неизбежната повърхностност на подобен разговор — самият той живееше с езика, на който бяха написани великите творби на тази литература, а пък аз в най-добрия случай можех да ги познавам в някакъв превод. Тъй че нямаше да разговаряме за едно и също нещо. Бабел се отнасяше към литературата толкова сериозно, че всичко незадълбочено, само приблизително, сигурно му бе противно. Но и моята плахост не бе по-малка — аз не се решавах да му кажа нещо за „Конармия“ и за „Одески разкази“.

Ала в разговорите ни за френските писатели, за Стендал, Флобер и Мопасан, той навярно е почувствал какво значение имат за мене неговите разкази. Защото винаги, когато питах за едно или друго, то тайно се отнасяше за нещо, написано от него, което аз имах пред очи. Той начаса отгатваща неизречената връзка и отговаряше просто и точно. Виждаше задоволството по лицето ми, а може би и не желаше да се впускам в по-нататъшни въпроси. Разказваше за Париж, където жена му, художничка, живееше от една година. Мисля, че тъкмо я бе довел оттам и вече отново копнееше за Париж. Мопасан той поставяше над Чехов, но когато веднъж споменах името на Гогол (него аз обичах повече от всичко), той каза за мое радостно удивление: „Ето това французите нямат, Гогол липсва на френската литература.“ Сетне поразмисли и за да заглади онова, което му изглеждаше самохвалство, добави: „А нима русите имат Стендал?“

Виждам колко малко конкретни неща мога да кажа за Бабел и все пак за мене той имаше по-голямо значение от всеки друг, когото срещнах тогава. Възприемах го заедно с всичко, което бях чел от него,

то не бе много, но беше тъй концентрирано, че обагреше всеки миг. Аз обаче и наблюдавах как той възприема нещата в един чужд за него град, чийто език не владееше. Бабел не приказваше големи думи, избягваше да привлеча вниманието. Той виждаше най-добре от място, където можеше да се скрие. Приемаше всичко, което говореха другите, не избягваше онова, което не му се нравеше, оставаше да въздействат върху него най-дълго тъкмо нещата, които го измъчваха най-дълбоко. Познавах това от казашките му разкази, от чийто кървав блясък всеки бе поразен, без да се опиянява от кръвта. Тук, където той се сблъскваше с блясъка на Берлин, аз можех да видя колко равнодушен го оставяше всичко онова, сред което суетно и бърливо се потапяха другите. Той гневно отминаваше празното многознайство, но затова пък с жадни очи се взираше в безброя на онези, които сърбаха граховата супа. Чувствах, че никак не му е леко, макар никога да не го бе изрекъл. Литературата бе за него нещо свято, той не се щадеше и никога не би могъл да разкрасява нещата. Всякакъв цинизъм му бе чужд и това бе свързано със строгото му разбиране за литературата. Своите постижения той никога не би могъл да използва като другите, които навсякъде даваха да се разбере, че смятат себе си за венец на всичко предхождащо. Понеже знаеше какво е литература, Бабел не се чувстваше издигнат над останалите. Той бе обладан от литературата, а не от нейните почести и блага. Не мисля, че преценявах Бабел невярно, понеже разговаряше с мене. Зная, че ако не го бях срещнал, Берлин щеше да ме разяде като луга.

От Бабел научих, че можеш дълго да гледаш и да не разбираш нищо, че едва много по-късно става ясно дали знаеш нещо за някой човек, а именно, едва когато си го загубил от очите си; и че въпреки това, преди още да си разбрал нещо, можеш да запомниш добре всичко, което виждаш или чуваш, че нещата в човека остават недокоснати и непоковарени, докато не злоупотребиш с тях за забавление на другите. Научих и нещо може би още по-важно: колко жалки са самоцелните окачествявания и бичувания. Оpozнах начина, по който той гледаше хората: дълго, докато можеха да се видят, без да изрече нито думица за видяното, бавно, сдържано, безмълвно, независимо от значението, което той придаваше на наблюдаваното, защото го търсеше с неутолим ламтеж, лично негов, но и мой, само че моят бе нешколуван и още неуверен в правотата си.

Из „Факел в ухото“, 1980 г. (Бълг. издание — Б. НомаD)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.